

Moterys ir vyrai portale **DELFI.lt**: panašūs ar skirtingi?

Įvadas

Kolokacijos – pastaruoju metu itin daug dėmesio sulaukiantys pastovieji žodžių junginiai. Kolokacijas paprastai sudaro du dažnai drauge vartojami žodžiai, ir šie junginiai kartojasi tam tikrų diskurso bendruomenių kalboje (Bielinskienė ir kt. 2017). Dėl dažno vartojimo kolokacijos tampa lengvai atpažįstamais, įprastais ir nuspėjamais leksiniais vienetais, pavyzdžiui: *pastaruoju metu*, *darė stebuklus*, *priimti sprendimą*, *mesti iššūkį*. Šie junginiai gali būti grįsti tam tikru metaforiniu ryšiu, perkeltine kurio nors žodžio reikšme, o gali būti visiškai trivialūs, tiesiog įprasti, dažnai vartojami leksikos vienetai.

Kolokacijos lingvistų dėmesio sulaukia dėl įvairių priežasčių: leksikograфai rengia kolokacijų žodynus, kalbų pedagogai ieško būdų, kaip išmokyti dažniausiai vartojamų žodžių junginių, psycholingvistai tiria, kaip kolokacijos kaupiamos mentaliniame leksikone. Dar vienas įdomus analizės aspektas – diskurso tyrimai, kuriuose į kolokacijas žiūrima kaip į rodiklį, padedantį nustatyti, kaip vaizduojamas vienas ar kitas reiškinys.

Šie tyrimai remiasi klasikiniu Džono Ruperto Firta (John Rupert Firth 1957) teiginiu: *you shall know the word by the company it keeps* „žodį pažinsi iš jo aplinkos“. Taigi dažniausiai su tam tikru žodžiu vartojami leksikos vienetai nurodo, kaip tas žodis suvokiamas kalboje: ar jis turi teigiamą, ar neigiamą konotaciją, kokiuose kontekstuose yra dažnas ir pan.

Pasaulyje daryta daugybė tokių tyrimų. Pavyzdžiui, gilintasi į tai, kaip Britanijos spauda vaizduoja musulmonus (Baker ir kt. 2012). Nebūtinai siekiama išsiaiškinti šių dienų kalbos vartotojų požiūrį. Tirta, pavyzdžiui, kaip senuosiuose tekstuose vaizduojami vargšai (McEney 2017) ar kaip žiūrėta į homoseksualus XVII a. Anglijoje (McEney ir kt. 2017). Išsamių lietuvių kalbos darbų, kuriuose būtų tiriama kokios nors grupės ar reiškinio vaizdavimas, naudojantis būtent tekstynų analize ir atsižvelgiant į kolokacijų vartoseną, šio straipsnio autorių žiniomis, kol kas nėra.

Tyrimai, siekiantys nustatyti, kaip kokia nors žmonių grupė vaizduojama žiniasklaidoje ar literatūroje, įdomūs tada, kai pasirenkamas kuo nors išsiskiriantis, problemiškas aspektas. Šiame straipsnyje nagrinėtos dviejų žodžių – *mo-*

teris ir *vyras* – kolokacijos naujienų portalo *DELFI.lt* straipsniuose ir bandyta nustatyti, ką iš šių kolokacijų galima pasakyti apie vyrus ir moteris. Gilinantį lyčių vaizdavimo skirtumus galima susidaryti vaizdą, kas visuomenėje įsivaizduojama kaip tipiška vienai ar kitai lyčiai, apie ką rašoma minint skirtingų lyčių asmenis. Plačiai skaitomi interneto portalai gali turėti didelę įtaką formuojant visuomenės nuomonę, todėl jų medžiaga yra neblogas rodiklis, kaip vyrai ar moterys suvokiami ir dažniausiai apibūdinami.

Medžiaga šiam tyrimui surinkta vykdant projektą „Lietuvių kalbos pastoviųjų žodžių junginių automatinis atpažinimas (PASTOVU)“¹. Projekte dalyvauja Vytauto Didžiojo universiteto ir Baltijos pažangiųjų technologijų instituto mokslininkai. Projekto dalyvių surinktas tekstynas ir jame nustatytos kolokacijos. Tekstynas sudarytas iš portale *DELFI.lt* 2014 m. kovą – 2016 m. lapkritį skelbtų straipsnių. Jie buvo renkami iš 12 kategorijų: *DELFI veidas, projektai, DELFI mokslas, DELFI auto, sportas, DELFI gyvenimas, DELFI žmonės, DELFI pilietis, verslas* ir kt., taigi temiška tekstai labai įvairūs. Tekstyno apimtis – 72 mln. žodžių. Sukauptame tekстыne pavartotos kolokacijos buvo atpažintos automatiškai, o vėliau peržiūrėtos ir tvarkytos lingvistų.

Šiam straipsniui aktualios tik dviejų žodžių – *vyras* ir *moteris* – kolokacijos. Iš visų automatiškai nustatytų abiejų žodžių kolokacijų analizuotos tik tos, kurios tekstyne pavartotos bent 10 kartų, nes dažnas žodžių vartojimas drauge paprastai laikomas vienu pagrindinių kolokacijų atpažinimo kriterijų (Biber ir kt. 2008).

Žodžių *moteris* ir *vyras* kolokacijos

Kaip minėta, tirtos tik dvižodės kolokacijos. Be dažnumo kriterijaus (kad būtų pavartotos bent 10 kartų tekstyne), dar žiūrėta, kad kolokacijos būtų pilnos ir gramatiškai taisyklingos. Iš viso tirtos 223 kolokacijos su lema (antraštine forma) *moteris* ir 253 kolokacijos su lema *vyras*, taigi panašus duomenų skaičius leidžia palyginti kolokacijų dažnumą, vieną ar kitą teminę kategoriją sudarančių junginių skaičių.

Visos analizuotos kolokacijos turėjo bent po kelias kaitybines formas, tad iš tikrųjų išanalizuota daugiau junginių, nei nurodyta anksčiau. Vis dėlto šiame straipsnyje į kolokacijų kaitybą išsamiau nesigilinama.

Kolokacijos skirstytos į kategorijas pagal reikšmę. Kategorijos sudarytos remiantis pačiais tyrimo duomenimis (nustatytos vadovaujantis logika „iš apačios

į viršų“), vėliau sustambintos ir sujungti panašią temą nurodantys atvejai. Iš viso išskirtos 8 teminės kolokacijų kategorijos: 1) sportas, 2) nusikaltimai, 3) šeima / santykiai, 4) amžius, 5) būdas / būseną, 6) laimėjimai / veikla, 7) išvaizda / kūnas ir 8) sveikata. Žodis *moteris* (visomis kaitybinėmis formomis) tyrimo tekstyne iš viso pavartotas 87 027 kartus, į klasifikaciją patekusios kolokacijos sudaro maždaug 14 % visų žodžio *moteris* pavartojimo atvejų (12 102 kartus). Žodis *vyras* tekstyne pavartotas 85 809 kartus, iš jų apie 18 % atvejų (15 275 kartus) kolokacijose, kurios pateko į klasifikaciją.

Toliau pateikiamos didžiausios išryškėjusios kolokacijų su žodžiais *moteris* (1 lentelė) ir *vyras* (2 lentelė) teminės kategorijos. Jos išrikiuotos pagal bendrą pavartojimų skaičių nuo didžiausio. Kiekvienai teminei grupei teikiama po 20 dažniausių pavyzdžių (arba visi, jei jų rasta mažiau nei 20). Šalia kiekvienos kolokacijos skliaustuose nurodytas pavartojimo dažnumas, pagal jį junginiai ir išrikiuoti (nuo dažniausio iki rečiausio).

Tiesa, buvo kolokacijų, kurių negalima aiškiai suklasifikuoti į pasirinktas kategorijas (pavyzdžiui, lema *būti vyras*, šio junginio formos: *yra vyras*, *būti vyru*, *būk vyras* ir pan.; junginys *pasakojo vyras*). Kai kurių junginių priskyrimas vienai ar kitai kategorijai irgi gali kelti abejonių, pavyzdžiui, kolokacija *tvirtas vyras* priskirta išvaizdos / kūno kategorijai, bet ją galima laikyti ir būdą nusakančiu junginiu; junginys *subrendęs vyras* priskirtas amžiaus kategorijai, bet gali būti ir taip, kad šiuo junginiu nusakomas vyro būdas. Kolokacijos *girta moteris*, *girtas vyras* priskirtos būdo / būsenos kategorijai, nors neretai tokių junginių pasitaiko kriminalinėse kronikose, todėl galėtų būti priskirti ir nusikaltimų kategorijai. Vis dėlto tokių atvejų nėra itin daug, todėl galima teigti, kad straipsnyje pateikti duomenys gana gerai atskleidžia, kaip portale *DELFI.lt* vaizduojami vyrai ir moterys.

Atkreiptinas dėmesys, kad žodis *moteris* yra vienareikšmis, o *vyras* dabartinėje kalboje dažniausiai vartojamas dviem reikšmėmis²: 1) priešingos moteriai lyties žmogus, 2) sutuoktinis savo žmonai. Abiem šiomis reikšmėmis pavartoto *vyro* kolokacijos pateiktos 2-oje lentelėje. Tais atvejais, kai *vyras* pavartotas kaip „sutuoktinis“, kolokacijos parašytos kursyvu, prie jų, kaip ir kitais atvejais, nurodytas junginio dažnumas, bet iš bendro tam tikros kategorijos kolokacijų skaičiaus šis dažnumas atimtas, nes tokiomis reikšmėmis pavartotus junginius reikėtų lyginti su žodžiu *žmona*.

² „Dabartinės lietuvių kalbos žodyne“ (žr. <http://lkiis.lki.lt/dabartinis>) nurodytos keturios *vyro* reikšmės: be anksčiau minėtų, dar šios dvi: 1) kurios nors srities veikėjas: *Mokslo, valstybės vyras*; 2) giriamasis žodis; kreipimosi žodis: *Vyras, kad taip padarei! Būk vyras, neliek ašarų! Vyrėli, vyrūti tu mano, kas ten atsitiko!* Net ir neatlikus išsamios visų žodžio *vyras* reikšmių analizės, galima teigti, kad šios dvi reikšmės dabartinėje kalboje nėra dažnos.

1 lentelė. Žodžio *moteris* kolokacijų teminės kategorijos

Kategorija	Dažniausi pavyzdžiai	Bendras kolokacijų skaičius (dažnumas)
Sportas	moterų tenisas (1489), moterų krepšinis (816), moterų rinktinė (554), moterų rankinis (445), moterų futbolas (318), moterų tinklinis (212), moterų imtynės (100), moterų dvejetainiai (97), moterų sprintas (53), sportuojanti moteris (46), moterų divizionas (41), moterų trišuolis (21)	12 kolokacijų (4192)
Išvaizda / kūnas	moters kūnas (452), moters organizmas (199), graži moteris (182), moters grožis (156), moters seksualumas (72), moterų orgazmas (61), atrodyti moteris ³ (51), nuoga moteris (43), apkūni moteris (35), patraukli moteris (31), žavi moteris (28), pasipuošusi moteris (27), liekna moteris (24), vilioti moteris (24), barzdota moteris (19), šviesiaplaukė moteris (19), žavi moteris (19), fatališka moteris (18), pusnuogė moteris (18), seksuali moteris (17)	30 kolokacijų (1634)
Amžius	jauna moteris (988), vyresnė moteris (122), pagyvenusi moteris (90), suaugusi moteris (58), brandi moteris (40), subrendusi moteris (25), senyva moteris (21), pusamžė moteris (16), penkiasdešimtmetė moteris (10)	9 kolokacijos (1370)
Laimėjimai	žinoma moteris (608), dirbanti moteris (291), garsi moteris (222), veikli moteris (39), išsilavinusi moteris (35), prezidentė moteris (30), pasiekusi moteris (27), turtinga moteris (24), žymi moteris (18)	9 kolokacijos (1294)
Nusikaltimai	nukentėjusi moteris (155), nužudyta moteris (140), sužalota moteris (107), partrenkti moterį (102), žūti moteris (100), dingusi moteris (66), moters lavonas (57), sumušta moteris (54), sužeista moteris (48), sulaikyta moteris (45), užpulti moterį (38), mirti moteris (34), įtariama moteris (33), prispausta moteris (31), apklausta moteris (30), mušti moterį (25), išžaginti moterį (24), negyva moteris (23), išprievartauta moteris (22), kaltinama moteris (21)	30 kolokacijų (1286)

³ Kai kurios subjektinės kolokacijos atrodo nerišlios, bet kadangi pavartota įvairių gramatinių formų, pavyzdžiui, *moteris atrodė, atrodanti moteris, atrodžiusi moteris*, visos šios kaitinbinės formos apibendrinamos kaip bendratis.

2018	rugpjūtis	GIMTOJI KALBA	7
Būdas / būseną	stipri moteris (182), šiuolaikinė moteris (79), laiminga moteris (48), nuostabi moteris (46), gera moteris (32), tikra moteris (32), miela moteris (31), drąsi moteris (30), girta moteris (29), neblaivi moteris (28), blaivi moteris (22), išmintinga moteris (26), tobula moteris (25), protinga moteris (24), kenčianti moteris (24), paslaptinga moteris (22), aktyvi moteris (20), ideali moteris (20), verkianti moteris (20), puiki moteris (17)	34 kolokacijos (921)	
Sveikata / gimdymas	nėščia moteris (354), besilaukianti moteris (201), serganti moteris (104), pagimdžiusi moteris (72), gimdanti moteris (61), maitinanti moteris (39), moters gimda (27), pastojusi moteris (23), sveika moteris (16), neįgali moteris (16)	10 kolokacijų (913)	
Šeima / santykiai	mylima moteris (152), ištekėjusi moteris (144), vieniša moteris (59), išsiskyrusi moteris (35), netekėjusi moteris (24), įsimylėjusi moteris (23), moters sugyventinis (16), nauja moteris (16), vesti moterį (13), susirasti moterį (10)	10 kolokacijų (492)	

2 lentelė. Žodžio *vyras* kolokacijų teminės kategorijos

Kategorija	Dažniausi pavyzdžiai	Bendras kolokacijų skaičius (dažnumas)
Sportas	vyrų tenisas (2007), vyrų krepšinis (965), vyrų rinktinė (600), vyrų rankinis (316), vyrų vienetas (233), vyrų tinklinis (187), vyrų regbis (91), vyrų dvejetas (81), vyrų estafetė (76), vyrų sprintas (55), vyrų kultūrizmas (41), sportuojantis vyras (22)	12 kolokacijų (4674)
Nusikaltimai	ginkluotas vyras (374), sulaikytas vyras (182), sužalotas vyras (158), įtariamas vyras (156), vyro mirtis (151), žūti vyras (116), nužudytas vyras (107), vyro gyvybė (104), dingęs vyras (102), nukentėjęs vyras (100), smurtaujantis vyras (93), mirti vyras (92), kaukėtas vyras (90), vyro lavonas (83), kaltinamas vyras (75), negyvas vyras (64), suimtas vyras (61), partrenktas vyras (56), sumuštas vyras (54), sužeistas vyras (53)	39 kolokacijos (2768)
Amžius	jaunas vyras (1785), vyresnis vyras (191), suaugęs vyras (132), pagyvenęs vyras (43), pusamžis vyras (35), senas vyras (20), subrendęs vyras (18), senyvas vyras (14), brandus vyras (12)	9 kolokacijos (2250)

8	GIMTOJI KALBA	rugpjūtis	2018
Šeima / santykiai	vedęs vyras (186), mylimas vyras (174), <i>pirmasis vyras</i> (165), ieškoti vyro (128), vyro elgesys (115), nepažįstamas vyras (100), <i>antras vyras</i> (97), paliktas / palikęs vyras (85), <i>naujas vyras</i> (77), patikti vyrams (77), <i>vyro neištikimybė</i> (77), sutiktas vyras (75), vienišas vyras (56), <i>dabartinis vyras</i> (54), laukti vyro (50), vyro buvimas (49), svetimas vyras (46), <i>vyro meilužė</i> (39), laisvas vyras (37), išsiskyręs vyras (34)	43 kolokacijos (1770) ⁴	
Būdas / būseną	tikras vyras (312), girtas vyras (164), geras vyras (152), neblaivus vyras (119), šiuolaikinis vyras (53), normalus vyras (47), blaivus vyras (46), puikus vyras (45), agresyvus vyras (43), modernus vyras (38), protingas vyras (37), nuostabus vyras (34), idealus vyras (33), tobulas vyras (27), drąsus vyras (26), sėkmingas vyras (25), išgėręs vyras (25), geriantis vyras (21), padorus vyras (20), kovojantis vyras (19)	31 kolokacija (1447)	
Laimėjimai / veikla	žinomas vyras (296), dirbantis vyras (211), garsus vyras (128), turtingas vyras (110), patyręs vyras (52), pripažintas vyras (49), žvejojęs vyras (22), prekiaujantis vyras (16), uždirbantis vyras (14), įtakingas vyras (13), nežinomas vyras (13), pasiturintis vyras (11), gaminti vyras (11)	13 kolokacijų (944)	
Išvaizda / kūnas	vyro kūnas (276), stiprus vyras (103), gražus vyras (47), nuogas vyras (46), barzdotas vyras (45), patrauklus vyras (37), vyriškas vyras (33), aukštas vyras (32), seksualus vyras (29), stilingas vyras (27), juodaodis vyras (27), tvirtas vyras (26), uniformuotas vyras (20), galingas vyras (19), išvaizdus vyras (16), stambus vyras (15), pusnuogis vyras (14), augalotas vyras (13), moteriškas vyras (12), persirengęs vyras (10)	20 kolokacijų (847)	
Sveikata	sergantis vyras (39), neįgalus vyras (27)	2 kolokacijos (66)	

Prieš išsamesnę kiekvienos iš teminių kategorijų apžvalgą verta bent trumpai pakomentuoti pavyzdžius, kurie nepateko į šias kategorijas. Tėkios kolokacijos dažniausiai neutralios, kartais nurodančios straipsnio autoriaus pašnekovą (*kalbėjo moteris, prisipažino vyras, piktinosi vyras*) ar pasakojamą istoriją ir jos

⁴ Skaičiuotos visomis reikšmėmis pavartotos kolokacijos su žodžiu *vyras*, jų rasta 49; bendras visų junginių dažnumas 2279 pavartojimo atvejai.

herojų (*minėta moteris, minėtas vyras, skambinusi moteris, nepažįstama moteris, užfiksuotas vyras*). Tókių kolokacijos dažnai portale kartojasi dėl tekstų specifikos (internetiniai straipsniai, pranešantys kokią nors naujieną) ir be konteksto nekelia jokių asociacijų, nepateikia vertinimo, nekuria moters ar vyro paveikslą, todėl išsamiau į jas nesigilinta.

Sporto kategorija

Dažniausia abiejų žodžių teminė kategorija buvo su sportu susijusios kolokacijos. Rastas vienodas sporto temos kolokacijų skaičius – po dvylika. Pirmos dažniausios kolokacijos su lema *vyras* yra identiškoms kolokacijoms su žodžiu *moteris*. Tiesa, pirmos pagal dažnumą sporto kolokacijos su žodžiu *vyras* yra gerokai dažnesnės nei su *moteris*.

Dažniausiai šios grupės kolokacijos pavadina sporto šakas (*moterų tenisas, moterų krepšinis, moterų rankinis, vyrų tenisas, vyrų krepšinis, vyrų rankinis*), yra sporto terminai (*vyrų dvejetainai, moterų dvejetainai*) arba tiesiog nurodo sportuojančius asmenis (*sportuojantis vyras, sportuojanti moteris*). Šios kolokacijos tėra objektyvūs pavadinimai, nesusiję su teigiamu ar neigiamu vertinimu. Jos dažniausiai vartotos portalo sporto skiltyje, pranešant apie įvykusias sporto varžybas.

Galima daryti išvadą, kad žiniasklaidoje daug rašoma apie sportą, skiriamos vyrų ir moterų kultivuojamos sporto šakos. Analizuotose kolokacijose minimas tik *moterų futbolas, moterų imtynės, tik vyrų regbis, vyrų kultūrizmas*.

Išvaizdos / kūno kategorija

Kaip ir buvo galima nujauti, kalbant apie moteris, dažniau kreipiamas dėmesys į išvaizdą. Rasta tik 20 kolokacijų, susijusių su vyrų išvaizda ir kūnu, o su moterų – 32; bendras pastarųjų dažnumas beveik dvigubai didesnis nei šios teminės grupės su žodžiu *vyras*. Apskritai išvaizdą nurodančios kolokacijos su žodžiu *moteris* sudaro antrą pagal dažnumą kolokacijų kategoriją, o su žodžiu *vyras* – priešpaskutinę.

Kalbant apie moteris akcentuojamas grožis, seksualumas. Dažnai pabrėžiamas abiejų lyčių kūniškumas: *nuoga moteris, nuogas vyras, pusnuogė moteris, pusnuogis vyras, seksuali moteris, seksualus vyras*. Yra kolokacijų, kurios turi teigiamą konotaciją: *graži moteris, gražus vyras, patraukli moteris, patrauklus vyras, išvaizdus vyras, žavi moteris*. Yra visiškai neutralių junginių – *moters kūnas, vyro kūnas*. Taip pat pasitaiko tik vienai kuriai lyčiai būdingų epitetų, pavyzdžiui, vyrai būna *vyriški* (tiesa, ir *moteriški*), *aukšti, tvirti, galingi, augaloti*, o mo-

terims būdingiau tai, kad jos *pasipuošusios, fatališkos, dailios*. Taip pat dažniau akcentuojamas moters lieknumas ar apkūnumas – vartojamos kolokacijos *apkūni, stambi, liekna, smulkutė moteris*, su *vyrų* nurodoma nebent *stambus*. Kartais ta pati kolokacija perteikia skirtingą vertinimą rašant apie vyrus ir apie moteris (*barzdotas vyras, barzdota moteris*).

Amžiaus kategorija

Nepaisant populiarus teiginio, kad moters amžiaus neklausama, amžių nurodančios kolokacijos apie moterį vartojamos labai dažnai. Nors jų nedaug (vos 9), bet jų dažnumas lemia, kad moters amžių nusakančios kolokacijos – trečia pagal dažnumą teminė kategorija; kalbant apie vyrus – taip pat trečia. Amžių nurodančios abiejų grupių kolokacijos labai panašios – dominuoja tie patys kolokatai: *jauna moteris, jaunas vyras, jaunesnė moteris, jaunesnis vyras...* Taigi iš esmės šios kolokacijos taip pat neperteikia jokio vertinimo, tiesiog tai žmogaus apibūdinimas. Iš dalies ši teminė grupė susijusi su išvaizda / kūnu, nes amžiaus kolokacijos taip pat aprašo žmogų.

Nusikaltimų kategorija

Gana dažnos ir abiejų žodžių kolokacijos, vartojamos rašant apie nusikaltimus bei nelaimės. Vertinant skirtingų kolokacijų skaičių, ši grupė viena iš gausiausių. Daugiausia tai neigiamą konotaciją turintys žodžių junginiai. Iš dažniausių kolokacijų su žodžiu *moteris* matyti, kad moterys nusikaltimuose dažniau būna aukos (*nukentėjusi, nužudyta, sužalota moteris*), o tarp žodžio *vyras* kolokacijų esama rodančių, kad vyrai dažniau būna nusikaltimų vykdytojai (*ginkluotas vyras, smurtaujantis vyras*). Yra ir abiem lytims būdingų tų pačių kolokacijų (*dingusi moteris, dingęs vyras, įtariama moteris, įtariamasis vyras, sumušta moteris, sumuštasis vyras*).

Šios kolokacijos turi neigiamą konotaciją dėl savo temos, bet iš principo jos tiesiog iliustruoja aprašomas naujienas ir tai, kad daug dėmesio portalas (ir apskritai didelė Lietuvos žiniasklaidos dalis) skiria nusikaltimams ar nelaimėms.

Sveikatos kategorija

Sveikatos temos kolokacijos gerokai skiriasi rašant apie vyrus ir apie moteris. Vyrų grupėje tokių kolokacijų tik dvi (*sergantasis vyras, neįgalus vyras*). Abi šios kolokacijos gali būti vartojamos ir su žodžiu *moteris*; čia dar prisideda ir *sveika moteris*. Tačiau rašant apie moteris išryškėja ir nemaža kolokacijų grupė, susi-

jusi su nėštumu (*nėščia moteris, besilaukianti moteris*) ar gimdymu (*pagimdžiusi moteris, gimdanti moteris*).

Būdo / būsenos kategorija

Nemažai ir būdą ar būseną nusakančių kolokacijų, bet tiek vyrams, tiek moterims tai nėra dažniausia grupė. Įdomu, kad dažniausiai jos teigiamos: *moteris stipri, protinga, talentinga, laisva...* Vyras – *tikras, geras, puikus*. Tiek vyras, tiek moteris gali būti *šiuolaikiniai, tobuli, tikri, paslaptingi...* Tačiau yra ir neigiamų įvardijimų: *agresyvus, blogas vyras; verkianti, kenčianti moteris*. Į akis krinta ir portale, matyt, dažnai aptariama alkoholizmo problema – tiek su *vyru*, tiek su *moterimi* vartojama nemažai junginių, nurodančių blaivumą ar girtumą, su žodžiu *vyras* jų kiek daugiau: *girtas, neblaivus, girtutėlis, išgėręs, geriantis*.

Laimėjimų / veiklos kategorija

Laimėjimai savaime yra tema, kuri signalizuoja, kad kolokacijos bus teigiamos. Čia abiejų grupių kolokacijos gana panašios: *žinoma moteris, žinomas vyras, garsi moteris, garsus vyras, turtinga moteris, turtingas vyras*. Galima nebent atkreipti dėmesį, kad daugiau skirtingų kolokacijų rasta su žodžiu *vyras*, bet apskritai su laimėjimais susijusių kolokacijų daugiau vartota rašant apie moteris (płg. 1294 pavartojimai apie moteris, 944 apie vyrus). Galbūt kolokacijose atsispindi tai, kad moterys rečiau siekia karjeros, paprastai uždirba mažiau negu vyrai, tad aktualu pabrėžti jų laimėjimus.

Šeimos / santykių kategorija

Žiūrint į kategoriją *šeima / santykiai*, matyti, kad su žodžiu *moteris* tai rečiausia kolokacijų grupė (rasta 10 kolokacijų, iš viso pavartotų 492 kartus). O štai su *vyru* tokių kolokacijų net 43 (atmetus tuos atvejus, kai *vyras* pavartotas reikšme „sutuoktinis“), jos pavartotos 1770 kartus, tai ketvirta pagal dažnumą grupė. Dalis kolokacijų rašant apie abi lytis sutampa: *mylima moteris, mylimas vyras, vedęs vyras, ištekėjusi moteris*. Kalbant apie vyrus, nemažai neigiamų kolokacijų: *neištikimas vyras, palikęs vyras, nemylimas vyras, mušantis vyras*. Tačiau yra ir teigiamų: *palaikantis vyras, saugantis vyras, gerbiantis vyras*.

Stereotipiškai galima būtų tikėtis, kad *santykiai / šeima* labiau siejasi su moterimis nei su vyrais. Kita vertus, būtent tai ir galėtų rodyti toks portale matomas kolokacijų vartojimas, tarytum straipsniai, aprašantys santykius ir vyrus, labiau skirti skaitytojoms moterims.

Apibendrinimas. Tai vis dėlto vyrai ir moterys – panašūs ar skirtingi?

Pirmiausia reikia pabrėžti, kad išryškėjo tos pačios dažniausios teminės kategorijos. Vadinas, vaizduojant vyrus ir moteris akcentuojami tie patys dalykai, svarbūs tie patys gyvenimo aspektai; nėra taip, kad vienos sritys būtų vien vyriškos, kitos – vien moteriškos.

Galima skirti nemažai visiškai neutralių kolokacijų, tai ypač pasakytina apie kolokacijas, susijusias su sportu, – dažniausiai sporto šakų pavadinimus, kurie vartojami tiek su žodžiu *vyras*, tiek su *moteris*.

Išimtinai neigiama grupė – nusikaltimai – savo neigiamą konotaciją gauna iš pačios temos, bet ne dėl skirtingų lyčių. Tačiau galima atkreipti dėmesį, kad moteris gal kiek dažniau vaizduojama kaip auka. Su nusikaltimais ir nelaimėmis susijusių kolokacijų labai daug, bet tai tikriausiai tik naujienų pobūdžio atspindys, tokių junginių labai daug rašant tiek apie vyrus, tiek apie moteris.

Žiūrint į būdą ir laimėjimus apibūdinančias kolokacijas, galima daryti išvadą, kad tiek moters, tiek vyro portretai kuriami gana pozityvūs, rašant apie abiejų lyčių atstovus labai daug kolokacijų sutampa. Kitose kategorijose skirtumų daugiau. Pavyzdžiui, gerokai daugiau dėmesio skiriama moters nei vyro išvaizdai. Taigi iš esmės portale *DELFI.lt* (tikėtina, kad ir kituose žiniasklaidos šaltiniuose) yra tam tikrų stereotipiškai vyrams ar moterims priskiriamų bruožų (daugiau dėmesio moters išvaizdai). Kitų skirtumų atsiranda labiau dėl gyvenimo realiųjų nei dėl portalo pasirinkimų (nėštumą ir gimdymą apibūdinančių kolokacijų grupė, susijusi su žodžiu *moteris*). Remiantis apžvelgtomis teminėmis kategorijomis, galima teigti, kad vyrai ir moterys vaizduojami gana panašiai, nekuriami pernelyg neigiami ar teigiami lyčių paveikslai.

Literatūra

- Baker P., Gabrielatos C., McEnery T. 2012: Sketching Muslims: A Corpus Driven Analysis of Representations Around the Word 'Muslim' in the British Press 1998–2009, *Applied Linguistics* 34 (3), 255–278.
- Biber D., Johansson S., Leech G., Conrad S., Finegan E. 1999: *Longman grammar of spoken and written English*. Harlow, England: Longman.
- Bielinskienė A., Kovalevskaitė J., Rimkutė E., Vilkaitė L. 2017: Kolokacijų ir frazeologizmų atpažinimo kriterijai, *Kalbų studijos* 31, 83–101.
- Firth J. R. 1957: A synopsis of linguistic theory 1930–1955. In F. Palmer (Ed.), *Selected papers of Firth 1952–1959*. London: Longman, 168–205.
- McEnery T. 2017: The poor in seventeenth-century England, *Token: A Journal of English Linguistics* 6, 51–83.
- McEnery T., Baker H. 2017: The public representation of homosexual men in seventeenth-century England – a corpus based view, *Journal of Historical Sociolinguistics* 3 (2).